

si bodi: nikogar ni, ki bi ne priznaval, da lepota ugaja.

„Odkar svet stoji“, pravi Lotze¹, „nam je lepota ugajala, in to je prvotni povod, da jo ločimo od nezanimivih ali grdih stvari.“ In Jungmann² dostavlja: „Prvo in zadnje, na kar mislimo, kadar imenujemo kak predmet lep, je užitek (ugajanje), ki ga nam napravlja.“³

Tudi najpreprostejši razum to umeva, saj je to skladno z našo naravo. Lepa stvar nas vzbuja in mika, a ne da bi nam provzročala bolečino, temveč le prijetno in ugodno stanje. Trdna istina je torej, da misli vsak človek na ugodnost ali prijetnost tedaj, kadar mu govorimo o lepih predmetih.

Kar spoznavamo za lepo, to nam ugaja, ne ugajajo pa nam vse stvari prav jednako, temveč nekatere bolj, nekatere manj. V ugajanju je veliko stopinj od rahlega čustva, s katerim se zavemo lepote, do močnega in nepremagljivega notranjega gibanja, do občudovanja in strmenja, katero je vzbudila ve-

lika lepota. Veliki pesniki nam vsi tolmačijo v najživahnejših izrazih ono notranje gibanje, ono neizogibno ugajanje, katero jim je vzbudila lepota v tem ali onem predmetu. In ko beremo take spise, čutimo tudi sami nekoliko tega, kar so čutili oni. Tako naravno je, da se oglasi v nas ugajanje ob lepem predmetu!

Izkušnja nam pravi, in govorili bomo še pozneje o tem, da isti lepi predmet ne ugaja vsaki osebi jednako, ne jednako prijetno, ne jednako močno. Tudi vemo, da ni to ugajanje v človeku ob vsakem času jednako, čeprav je predmet isti. Kakor se giblje in snuje v nas notranje in zunanje življenje, tako se vzbuja ugajanje na razne načine. Tok življenja sili naprej, in ko ta tok zajame kak predmet, ustavi se bolj ali manj, kar ni odvisno samo od predmeta, temveč tudi prav od tega toka. In kje je ono bistro oko, ki naj zre do dna, kaj se godi v tem gibanju, kaj čuti srce v tem, kaj v onem hipu? Kateri je oni jezik, ki bi imel primerne besede in izraze za vsako čustvo? Kje je merilo, ki bi določilo, kako se ti notranji valovi npenjajo in dvigajo, kako zopet upadajo in se polegajo?

Stojimo pač ob težkem predmetu — ob delovanju in čutenju človeškega srca.

(Dalje.)

¹ Geschichte der Aesthetik in Deutschland, 1868, str. 25.

² Aesthetik, str. 47.

³ Jungmann sicer pravi, da so v tem mnenju k večjemu izjema ostrejši zastopniki Herbartove šole; a to utegne biti bolj v besedah nego v resnici. Herbart sam ima za lepoto to, kar nam „ugaja brez-pogojno“. Jednako Zimmermann (Aesth. II. §. 79, 80), Drbal i. dr.

Idile planinke . . .

1.

Na okencu je cvet dehtel,
in na večer ob Ave
mladenič ondi je prejel
od deklice pozdrave.

Sameva tiha gorska pot,
in kočica sameva;
šla s cvetom deva je od tod
ob prvi zori dneva.

Zapel ji zvonček je v slovo,
zapel otožno, milo,
da mnogo, mnogo se oko
zanjo je porosilo.

In zdaj rosán ji mladi cvet
na grobu se razcveta:
utrzan, njemu rano vzet —
se v trnjev venec spleta.

Ljudmila.

Zakon harmonije velja tudi v barvah. Po nauku optike so vse barve v jednoto združene v beli barvi. Ako s primernim steklom (prizmo) združimo vse mavrične barve, dobimo belo barvo. A ni treba, da združimo vse mavrične barve, ako hočemo dobiti belo barvo: že po dve in dve barvi, ako ju združimo v pravem razmerju, učinjata belo barvo in sicer te-le: rdeča in zelena, vijoličasta in rumena, modra in zagorela (orange). Dve taki barvi se imenujeta dopolnilni in sta druga poleg druge prijetni. Prijetni sta, ker sta harmonični, ker učinjata celoto. Ker je zelena barva sestavljena iz rumene in modre, ugajajo popolno vse tri skupno: rumena, rdeča, modra, manj pa samo dve.

Harmonični so tudi obrisi, oblike sploh, svetlobni pojavi, gibanje . . . ako se stikajo posamezni deli in se ujemajo s celoto. Kjer ni harmonije, ni celote in jednote, ni lepote.

Vesoljna priroda nam priča, da je zakon harmonije splošen. Kakor se deli lepih predmetov med seboj ujemajo, tako se ujemajo tudi deli vesoljne prirode. Povsodi je mnogovrstnost, ob jednom pa skupnost in jednotnost. Da se ne oziramo na nebeška telesa s čudovito razliko svetlobe in oblike

v ozvezdijh, pogledjmo samo na zemljo. Tu so tri velike vrste bitij: rudnin, rastlin in živalij. Pa vse tri so med seboj zvezane: rastline stojé na podlagi rudnin, in živali na podlagi obeh. Kolika mnogovrstnost je na površini zemski! Ravnine in gore se menjavajo v raznih oblikah in veličinah. In razmerje med suho zemljo in morjem: koliko mnogovrstnosti izvira iz tega! In vendar je tu tudi skupnost in jednota, zaradi tega harmonija, kar opazuje vsakdo ob morskem obrežju. Kako čudovita harmonija je med rastlinami, malimi in velikimi! Treba je le nekoliko opazovati gozd in njega življenje, da se prepričaš o velikem zakonu harmonije, ki vlada v njem. In v živalstvu ni drugače. Celo tam, kjer se navidezno moti harmonija, ko namreč žival pokončuje žival, kjer prirodne sile uničujejo življenje, opazamo prav v tem navideznem motenju harmonijo, ker za takim uničevanjem se vzbuja novo življenje, in tako se giblje in deluje priroda. Nad vse pa utrjuje harmonijo v živalstvu in zlasti v človeštvu razlika spolov in množenje živih bitij. Kakor je na jedni strani po spolu razlika med bitji, tako je pa prav zaradi tega najtrdnjša vez in popolna harmonija med njimi. (Dalje.)

Idile planinke . . .

II.

Na planinci kukavička kuka,
glasno poje; Anka zlate šteje . . .
Kaj li se dekletce srečno smeje,
ko na gori kukavička kuka?

„Aj, ne boš me tica premotila!
Imam dvore in polje bogato,
imam v skrinjici rumeno zlato,
aj, ne boš me tica premotila.“

Dragi moj pohaja na planini,
bistro mu oko je, lahna hoja,
pazi, pazi drobna tica moja,
dragi moj pohaja na planini!“

Kukavica poje pesmi svoje.
In ropot se čuje od skalovja . . .
Kot otožno pesem kraj grobovja —
kukavica poje pesmi svoje.

Pesem tako Anki je zapela:
„Dragega s planine več ne čakaj!
ob rumenih zlatih plakaj, plakaj!“
Pesem tako Anki je zapela.

III.

Po cesti roma potnik mlad,
Bog ve, odkod, in Bog ve, kam.
Tako je sam, na svetu sam,
in srce mu je brezi nad.

Skoz vas držita pota dva,
oj pota dva, on ju pozna:
do tihih domov za vasjo,
do bele kočee pod goro.

Katerega bo pač izbral
in kje nocoj bo nočeval?
„Do katerih domov, potnik moj,
bi rad poromal še nocoj?“

Tam v beli hiši pod goro
mu draga poročena je;
tam v tihi grobič za vasjo
mu mati položena je.

In kam naj gre, na kateri grič,
kje srcu dražji je mrlič:
pod temno rušo, ali tam,
kjer je pri gori beli hram?

IV.

Brhka kot planinska vila,
mila kakor zvezdni svit
je na vrt zvečer hodila
drobnih rožic si kropit.

Noč odeta z zvezdnim pasom,
ah, kako je to lepó:
toda še z jasnejšim krasom
je odeto nje oko.

Božji žar iz njega sije
kot iz zvezde sred noči,
ni na nebu zvezde, ni je
jasne, kot so nje oči.

Slavci v logu žvrgolijo,
uspavanke si pojó:
a še lepšo poezijo
njena usta prinesó.

Kakor da glasí se mило
mandoline spev ubran,
tako njeno naročilo
plava čez tihotno plan.

A na vasi, tam na vasi
nekdo sluša jo molčé;
znani glasi, mili glasi,
pot so našli mu v srce.

V.

„Hčerka draga, le verjami
idealom mladih let,
za spomin jih s sabo vzami,
za spomin v prostrani svet!“

Ko pohajala boš sama
dolga pota trudnih nog,
v duhu s tabo pojde mama,
in kraj tebe bodi Bog!

Srce bo ti hrepenelo
iz tujine v rodni kraj,
v željah često duša tvoja
bo odplavala nazaj.

Tamkaj v svetu, v širnem svetu
tujci se srečavajo,
brez pozdrava, brez ljubezni
srca se spoznavajo.

Hčerka draga, le verjami
zlatim sanjam mladih let,
za spomin jih s sabo vzami,
za spomin v prostrani svet!“

Z zlatom se ljubav kupuje
in prodaja za zlato,
kdo prijatelju veruje
in zvestobi, kaj za to?

S čim prijateljstvo se vrača?
Le s prijateljstvom vsikdar!
In ljubezen, kaj poplača?
Le ljubezni čiste žar!

Ljudmila.

Pšenica.

Ziblje pšenica rumeno klasje,
ziblje, kot zlata iskrí se vsa.
Kje zdaj moja ženjica je,
da bi pšenico požet prišla?

Dosti denarja sem imel:
kupil polje sem, ga preoral;
rad in z veseljem sem trpel,
zlato pšenico sem posejal.

Rastla lepó, zelenela je,
gledat sem hodil najlepših jo nad.
Ko pa pšenica zorela je,
legla ženjica v grobni je hlad.

Težko kot gora, kot noč temná
jad mi zdaj v mračni duši leži.
Kaj mi pšenica koristila bó,
če pa moje ženjice več ni?

Pridi mi, pridi, črni oblak!
Toča mi stéri, pobij polje!
V duši moji vlada že mrak,
strto, pobito je moje srce.

A. Zdénčan.

Idile planinke . . .

VI.

„Kaj želiš si, mladi fant,
da dekle ti damo?
In ne vidiš, da te še
skoro ne poznamo?“

Mladič res si, zal junak,
krepka ti je roka . . .
pa povej nam, kako ti
mošnja je globoka?

Ali ti je bogat dom
in polje očinsko?
In gorica — ali ti
nosi kapljo vinsko?“

„Očka, več ne vprašajte!
Kjer sem se oglašal,
kakor mlad in zal fantič
rad sem se ponašal.

Kaj bogastva treba mi?
Trdna mi je roka,
in ljubav do Manice
v srcu je globoka.

Dajte Manico mi zdaj,
ona dota bo mi
in bogastvo in radost
v zapuščenem domi.“

VII.

„Slovo že od sveta je vzela,
odšla je v tihi samostan.
Bog ve, čemu je hrepenela
v zidovje tesno noč in dan?“

Tu zunaj svet je poln življenja,
in ona išče tihih sob?
Kdo sredi cvetja in zelenja
bi venec spletal si za grob?“

„Za upi srce rado roma
od rane zore v pozni mrak.
In kdor ne najde v svetu doma,
naprej nameri naj korak.

Kdor rože žive v srcu nosi,
pomlad in srečo in radost:
kaj naj krasote druge prosi,
dovolj mu lepa je mladost.

Vi zidate si hiše bele,
domove si postavljate,
a tje do hiše osamele
preradi pot pozabljate.

Boginja vam je zlata sreča,
in bog vaš zlati je denar,
bremeni vam srca in pleča . . .
a kaj vam je bremena mar?

In kadar trudni, zasopljeni
s stranpota h grobu zajdete,
li tamkaj pokoj zaželeni
in srečo svojo najdete?

Ljudmila.